

ՄՇԱԿ

Տարեկան գինը 10 լուրի, կես տարեկանը 6 լուր.
Առանձին համարները 7 կոպեկով.

Թիֆլիսում գրվում են միմյանիս խմբագրատան մէջ.

Մեր հասցեն. Тифлисъ. Редакция «Мшакъ».
կամ Tiflis. Rédaction «Mschak».

Խմբագրութիւնը բաց է առաւօտեան 10—2 ժամ
(բացի կիրակի և առն օրերից)

Յայտարարութիւն ընդունվում է ամեն լեզուով.

Յայտարարութիւնների համար վճարում են
խրաքանչիւր բառին 2 կոպեկ.

ՀԻՄՆԱԳԻՐ ԳՐԻԳՈՐ ԱՐԾՐՈՒՆԷ

ԲՈՎԱՆԳԱՎՈՐՈՒՄ

Պօլիտէկոնիկում Թիֆլիսի մէջ.—Ներքին Տե-
ստիֆիկում. Ամբաստանի ճանապարհորդութիւններ.
Սովետներ օգտին. Նամակ էջմիազին. Ներքին
լուրեր.—ԱՐՏԱՔԻՆ ՏԵՍՏԻՖԻԿՈՒՄ. Չինական կայս-
րի հրովարտակը. Նամակ Թիֆլիսից. Արտաքին
լուրեր.—ԽՈՒՆ ԼՈՒՆԵՐ.—Հեռագրի միջոցով.—ԲՈՐ-
ՍԱ.—ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ.—ԲԱՆԱՍԻՐԱԿԱՆ.
Չինական ցուցակներ Թիֆլիսից. Մօտ և մե-
ղանում.

ՊՈԼԻՏԵԽՆԻԿՈՒՄ ԹԻՖԼԻՍԻ ՄԷՋ

Մեր երկրի հետ սակաւ ծանօթ ան-
ձինք. արեւմտեան եւրոպացիները, միշտ զար-
մանում են, երբ նրանց հարցին, թէ ի՞նչ
տեսակ բարձր ուսումնարաններ ունի կով-
կասը, պատասխան են տալիս. ոչ մէկ:

Տեղական շրջաններում վարուց և շատ
անգամ արժարժիկ է մի բարձր ու-
սումնարան հիմնելու հարցը, առանց երբ
և իցէ մի որոշ ձև տալու: Եւ դա
հասկանալի է. այստեղի ազգաբնակիչները
իրան չէր պարզել, թէ ի՞նչ նպատակի
պէտք է ծառայէր մի բարձր ուսումնարան
կովկասում, և ուրեմն ինչ ուղղութիւն
պէտք է ստանար, ինչ համութիւնների
կենտրոն պէտք է դառնար այդ ուսումնա-
րանը:

Այդ պատճառով էլ հասկանալի է, թէ
ինչու տարածաշրջաններ ընդհանուր էր Ու-
մանը հակում ունէին դէպի մի համալսարան,
ոմանք նախապատում էին մի տէխնիկա-
կան մասնագիտական բարձր ուսումնարան:
Կովկասում մի բարձր ուսումնարան ու-
նենալու ցանկութեան շարժառիթը այն էր,
որ տարուց տարի ուսանց և արտաուս-
նողները:

ԲԱՆԱՍԻՐԱԿԱՆ

ԵՐԵՎԱՆԻ ՑՈՒՑԱԿՆԵՐԸ ԹԻՖԼԻՍԻ ՄՕՏ ԵՒ
ՄԵՋԱՆՈՒՄ

Այժմ, երբ արդէն վերջացաւ ընտրողական
պայքարը և մեր լարված, տենդային դրութեանը
յարգողաց սովորական անվերջ կենցաղավարու-
թիւնը, անհրաժեշտ է, որ մեր հոգեւոր վարչու-
թիւնը շտապէ վերացնելու այն խոչընդոտները
և խնդիր, որ վերջին ընտրութիւններին այնքան ան-
համութիւնների պատճառ էր լինում: Մեր խօս-
քը ծխականների կանոնաւոր և ճշգրիտ ցուցակ
կազմելու մասին է: Իբրեւ կենդանի օրինակ, մենք
կանգ կառնենք Թիֆլիսից հայերի ընտրողական
ցուցակների վրա:

Ազգային-եկեղեցական ընտրութիւնների մէջ
Թիֆլիսից հայերը, կարելի է ասել, հսկայական
քայլերով մեղմեցնել են անհամար ընտրողա-
կան կարգը ու կանոնը և օրէնքների ամենամու-
գծներն իսկ վարդաց արդէն մշակված, գործածու-
թեան մէջ են այնտեղ: Տանկահայ մարդու համար
վերին աստիճանի դարմանալի, մինչև իսկ անհա-
ւատալի կերևայ, եթէ լսի որ մեզ մօտ ամեն
մի առաջնորդ իրան համար ջուլ ջուլ կանոններ
է շինում ընտրութիւնների համար և այն էլ ձե-
ռաց, մի քանի օրում...:

Մեզ թվում է, թէ վատ չի լինի, որ մեր ընտ-
րողական գործերը կարգաւորելու համար օգուտ
քաղենք Թիֆլիսից հայերի երեսնամեայ պրակտի-
կայից, որ նրանք ունեն սահմանադրութեան
շտրիկ:

Փորձի համար վերցնենք այս անգամ ծխական-
ների ցուցակի հարցը:

Այդ ցուցակը նրանք էլ, մեզ նման, քահանա-
ների ձեռքով են պատրաստում: Բայց մեր և նը-
րանց ցուցակների մէջ կայ մի էական զանազա-
նութիւն. մինչդեռ մեր քահանան պէտք է շա-
տանայ միմյանիս իր ծուխերի, այսինքն աւ-

մանի բարձր ուսումնարաններ յաճախող ե-
րիտասարդների թիւը քանի զնում աւե-
լանում է, այնպէս որ ներկայումս ոչ միայն
ուսանող, այլ և ուսումնաւարտ, գործու-
նէութեան մէջ մտած կովկասցիներին կա-
րելի է հարկւնելով հաշուել, եթէ աւելին
չաւանդ:

Միակողմանի իրաւաբանական և բժշկա-
կան ուսման տեղ, որ իր ժամանակին հա-
տարակութեան գլխաւոր պահանջին էր
համապատասխանում, տարիների ընթաց-
քում սկսեցին մօտ գործել աւելի բարդ
մակողմանի ուղղութիւններ, դարձնելով յար-
մարկելով անընդհատ զարգացող կենսաբան
կովկասում: Այժմ բաւական բազմաթիւ
գործան գիւղատնտեսներ, քիմիկոսներ, ին-
ժեներներ, հանքային ինժեներներ և այլն:
Սկզբում իրանց համար գործ չէր գտնելով
և ստիպված իրանց մասնագիտութիւնը
թողնել իրանց գործունէութեանը մինչև
անգամ բոլորովին տարբեր ընթացք տալ
ուսուցչութիւնով կամ նոյն իսկ վաճառա-
կանութիւնով զբաղելով, մասնագէտները
միայն մի միջոցաւ իրենց ունենին, որ նը-
րանց կարողանում էին իրանց հայեացքը,
հասկացողութիւնը, մտաւոր շրջանը ընդլայ-
նել, թէև իրանց սեփական գործի համար
տարիների մի շարք կոչուել էին ապար-
դիւն կերպով:

Այժմ այս էլ փոխվեց, պահանջները ա-
ւելի ստիպողական դարձան, առաւել որոշ
գիտակցական կերպարանք ստացան:

Ուշագրութեան առնկեց այն հանգա-
մանը, որ կովկասի եկամուտները պէտք է
նուազվեն, եթէ նրա ազգաբնակչութիւնը
ամեն ջանք չը գործ դնի երկրի ար-
դիւնաբերութիւնը բարձրացնելու: Եթէ ա-

ռաջ կարելի էր, օրինակ, զինեղործութիւ-
նը, հանքերը և այլն թողնել իրանց նա-
հապետական դրութեան մէջ, արդիւնաբե-
րել այնքան, որքան պահանջ կար կամ
սրանից պակաս, այժմ այլ ևս այդ դրու-
թեան մէջ կանգ առնել անհնարին է:
Կովկասի ազգաբնակչութեան պահանջները
աւելանալով նա պէտք է մտածի և իր
երկրի արդիւնաբերութիւնը զարգացնելու
և աճեցնելու մասին: Ի՞նչ որ դրանց ապ-
րանք ստանալով, որ նրա բարեկեցութիւ-
նը պահանջում է, նա պէտք է ստա-
ցածի համար վճարի, իսկ այդ կարող է ի-
րագործել միայն միջոցներ ունենալով, ու-
րեմն ինքն արդիւնաբերող հանդիսանալով:

Երկրի միջոցները զարգացնելու նպատակով
այժմ արդիւնաբերութեան շատ ճիւղերի
մէջ ձեռնարկում են կատարելագործու-
թիւններ մտցնելու, իսկ դրա համար
հարկաւոր են համապատասխան մար-
դիկ գործողներ: Եթէ այդպիսի մարդիկ
չը կան բուն երկրի գաւառների մէջ, ստիպ-
ված են օտարութիւնից կանչել: Բայց
այդ ընթացքն էլ կարող է միայն անցողա-
կան լինել: Օտարը նախ քան արդիւնաբե-
րելով գործի, պէտք է ծանօթանայ երկ-
րի, ազգաբնակչութեան բնաւորութեան հետ,
ընտելանայ կլիմային և այլ պայմաններին,
իսկ դրա համար ժամանակ է հարկաւոր,
թանկագին ժամանակ, որ չէր սպաւովի,
եթէ օտարի տեղը բնիկ կարողանար բըռ-
նել, եթէ այդ վերջինին, որը երկրի պայմա-
նների հետ ծանօթ է, միջոց տրվել իր
մտաւոր շրջանը ընդլայնել և նոր գի-
տութիւններով իրան հարստացնել: Ուսա-
նել նոյն պայմանների մէջ, որոնց մէջ
մարդը պէտք է ժամանակով գործի, այն

առաւելութիւնն ունի, որ նրա գիտութիւն-
ները մասնաւորապէս տեղական պայմանների
վրա ձևված կը լինեն:

Այս վերջին օրերս դարձեալ հարց է
յարուցվել մի բարձր ուսումնարան և յատ-
կապէս մի աւելի տեղական դպրոց հիմ-
նել կովկասում: Ցանկութեան այլ ևս տա-
տանով, անորոշ չէ, դա պատճառական չէ
կամ լոկ փառասիրութիւնը յաղեցնելու
նպատակ չունի:

Հարցը միայն նրանում է. ցանկալի՞ է
արդեօք միայն մի մասնագիտութեան զար-
գացման նպատակով կովկասում, թէ աւելի
ընդարձակ պրոգրամ պէտք է աչքի առաջ
ունենալ:

Պատասխանը դժուար չէ. կովկասի ար-
դիւնաբերութեանը մի որոշ, միակողմանի
ուղղութիւն նախատեսված չէ: Այս-
տեղ գիւղատնտեսութիւնը նոյնքան, որքան
և ինքուստրիան գոյութեան իրաւունք
ունեն. կովկասը մասնաւորապէս ոչ լոկ
գիւղատնտեսական, ոչ էլ լոկ գործարանա-
կան երկրներէ, շարքը պէտք է դասել
նա պէտք է, որքան կարելի է, երկու
ուղղութիւններն էլ առաջ մղի, գուցէ ժա-
մանակով զարգացման աւելի բարձր աստի-
ճանի վրա գտնվելով, դրանցից մէկին ա-
ռաւելութիւն տալու համար:

Հաղորդակցութեան միջոցների պակա-
սութիւնն էլ գլխաւոր պատճառը, որ կովկա-
սեցին ստիպված է ինքն իր համար միջոց
արդիւնաբերել, և մի և նոյն ժամանակ,
կարելոյն չափ, սեփական երկրի միջոցնե-
րով իր բազմատեսակ պահանջները լրաց-
նել: Գործարանական ուղղութիւնը և արդիւ-
նաբերութիւնն էլ անտես առնել անհնարին
է, որովհետեւ դարձեալ նոյն հաղորդակցու-

րող գերդաստանների ցանկը չինելով, տաճկա-
նայ քահանան պէտք է չինէ այն բոլոր տղա-
մարդկանց անունների ցանկը, որոնք քան և
հինգ տարին լրացրել են: Այդպէս է տրամա-
դրում նրանց սահմանադրութիւնը: Ուրիշ խօս-
քով՝ մինչդեռ մենք ընտրութեանը մասնակցում
ենք ընտանիքն և իր ու իւրաքանչիւր ընտա-
նիք ունենում է միմյանիս մի հատիկ ձայն,
տաճկահայերի ամեն մի ընտանիքը ներկայանում է
ընտրութիւններին այնքան ձայնով, ինչքան որ
մէջ հասակ առած մարդ կայ, օրինակ՝ 5, 7
և մինչև իսկ 10 ձայնով: Մեր ասածից պարզ է,
որ տաճկահայ քահանան տաճկապետիկ աւելի
գործ ունի անելու այդ մասին, քան մերը: Նա
պէտք է ունենայ իր մօտ ոչ միայն ծուխերի
ճիշդ թիւը, այլ և ամեն մէկ ծուխի քանակը
տարին լրացրած բոլոր արու անդամների թիւը
այն էլ ամեն տարի փոփոխված, քանի որ նրա
ծխականները տարուց տարի են ընտրողական
հասակին հասնում:

Այնտեղ կոնսիստօրիաներ չը կան և զրանց
տեղը բռնող լեյթենանտ ժողովները բոլորովին
այլ կազմակերպութիւն ունեն:

Մեզ դարձեցնող հարցի առիթով բաւական է
միայն ասել, որ ծխականների ցուցակը պատ-
րաստում է ոչ թէ կրօնական ժողովը, այլ իւրա-
քանիւր եկեղեցին առանձին՝ իր մօտ պահվող
ծուխերի ցանկից և կենդանի օրինակներից:
Թույլ ենք անէ տուն մանգաղով (քահանան) և
ստորոգ տեղեկութիւններ հաւաքելով ոչ թէ ծու-
խերի, այլ քանակը տարին նոր լրացրած
մարդկանց մասին (երբ ծնունդն տօնար չը կայ),
որպէս զի դրանց անունն էլ աւելացնի եղածների
վրա: Եւ այդպէս գրեթէ ամեն տարի ընտրող-
ների թիւը վերաստուգելով և լրացնելով, տաճ-
կահայ ամեն մի եկեղեցու միջոցաւ ընտրող
երկրի եկեղեցու ընտրողների, և ընտրութիւն-
ներից մի քանի շաբաթ առաջ կախում է շա-
տարեկան կարգով գրված այդ մեծ ցուցա-

կը եկեղեցու պատին, դրանց Այդ մի քանի շա-
բաթվա ընթացքում ամեն մարդ գիւրութիւն ու-
նի մի րօպէսով իր անունի վրա մատ դնելու և
դա սրտով հեռանալու: Սխալի և զանցառու-
թեան դէպքում բաւական է միայն մի անգամ
յիշեցնել քահանաներից մէկին, և իսկոյն և եթ
մոռացված անունը կաւեւացնելի ցուցակի տակին:
Այն քաղաքում, օրինակ, ամբողջ չորս տարի
ապրելով և մի քանի տասնեակ ընտրութիւն
տեսնելով և մինչև իսկ ընտրողական արեւնալի
պայքաներին ականատես լինելով, մենք չը պատ-
արել ենք նրան իսկ մի հատիկ դէպքի, որ որ և իցէ
մի մարդ, մինչև իսկ ամենամեծ ժողովներում,
ասած լինէր թէ այն ինչ քահանան գեղծում
արեց, իր անունը ցանկի մէջ չը մտցրեց...:

Յոյց տալով մի կողմից ամենակհայ քահանայի
կրած անհամեմատ աւելի աշխատանքը ծխակա-
նների ցուցակ կազմելու համար և միւս կողմից
արեւել և մեր ծխականների ցուցակների մէջ տե-
ղի ունեցող էական տարբերութիւնը, անցնենք
այժմ հարցի գործնական կողմին:

Վերջին ընտրութիւնների ժամանակ, տեղական
մի քանի լրագրողներ, խօսելով ծխականների
ցուցակ կազմելու մասին, առաջարկում էին ծխա-
կանների ճիշդ ցուցակ պահել կոնսիստօրիայում,
որպէս զի ընտրութիւնների ժամանակ ամեն մարդ
կարողանար գնալ այնտեղ և ստուգել, թէ կայ
արդեօք իր անունն էլ ցուցակում: Մենք այդ ա-
ռաջարկութիւնը լրացման կարօտ ենք համարում և
կարծում, որ մեզ պէտք է անպատճառ տաճկա-
հայոց օրինակին հետեւել, այսինքն ոչ միայն մի
ընդհանուր ցուցակ ունենալ կոնսիստօրիայում,
այլ և ամեն մի եկեղեցու ծխականների ցուցակը
կախ արած ունենալ: Ընտրութիւնների ժամանակ
հեռաւոր թաղերից կոնսիստօրիա գնալու համար
թիֆլիսում կան այնպիսի թաղեր, ինչպէս, օրի-
նակ, Նաւթլուղը, որտեղից մի միայն կոնսիստո-

րիա գնալ—գալու վրա գործ պէտք է դնել մի
քանի ժամ: Այնուհետեւ, ընտրութիւնների տաք
միջոցին կոնսիստօրիայում ամենին տեղ էլ չի
լինի բազմաթիւ դիմողների համար և պէտք կը
լինի զօհել ոչ թէ մի քանի ժամ, այլ նոյն իսկ
մի քանի օր մի այդպիսի հասարակ տեղեկութիւն
ձեռք բերելու համար: Մինչդեռ բոլորովին այլ է,
երբ ցուցակը գտնվում է եկեղեցու բակում, այդ-
տեղ կորուստը միայն մէկ րօպէ է:

Ամեն մի եկեղեցու ծխականների ցուցակը
պէտք է լինի գրված այնտեղեկական կարգով, և
կամ բոլոր անունները մի ընդհանուր ցուցակի
մէջ մտած, ինչպէս անում են տաճկահայերը,
կամ ամեն մի քահանայի ծուխերը առանձին ա-
ռանձին գրված: Գուցաւորելով պէտք է կախել
ընտրութեան օրից աւելի քան մի և երեք շա-
բաթ առաջ և որ քահանան կարող է թող
տալ իրան չուղղելու արած սխալը կամ գեղծու-
մը, երբ մի ծխական ձեռքը մօտեցնի ցուցակին
և դանդաղով, որ իր անունը չը կայ այնտեղ:

Ամփոփելով մեր մինչև այժմ ասածները, մենք
տեսնում ենք որ՝

1) Պէտք է ճշգրտեմք ցուցակագրել Թիֆլի-
սի հայոց բոլոր ծուխերը և պահել կոնսիստո-
րիայում դրանց գլխաւոր կամ մայր-ցուցակը:

2) Պէտք է այդ մայր-ցուցակից ամեն մի քա-
հանայ իր ծուխերի պատճէնը վերցնէ և ընտրու-
թիւնների ժամանակ մօտ երեք շաբաթ եկեղեցու
բակում կախ անէ:

Եւ այդ պէտք է անել ոչ միայն Թիֆլիսում,
այլ ամեն տեղ: Մեր խօսքը վերջացնելուց ա-
ռաջ, չենք կարող չը կրկնել այստեղ պ. Բ. Մեկե-
ղաւորեղեղեանի սրանից մօտ երկու ամիս առաջ
«Մշակի» էջերում յայտնած այն գեղեցիկ միտքը,
թէ անհրաժեշտ է մեր եկեղեցական ընտրութիւն-
ների համար մի ընդհանուր և ուսանալոյց բոլոր
թիւերի համար հաւասարապէս պարտաւորեցու-
ցիլ մի ատեսակ կանոններ մշակել:

Վարուց արդէն ժամանակ է:

Տ. Փիրումանց

Թեան միջոցները զարգացած չը լինե-
լով միւս կողմից, բարձր մանր-
բնի պատճառով օտար երկիրներին բեր-
վող իրերը ամենքին մատչելի չեն, այն
ինչ կենսական զարգացումը առաւել բարդ
յարմարութիւններն է սովորեցնում, աւե-
լի մեծ կոնֆորտ է մտնում և պահանջ
գարձնում։ Նրկիրը պէտք է որքան կա-
րելի է բազմաթիւ արդիւնաբերութեան
զարգացումը աչքի առաջ ունենայ։

Մեր ասածներէն արդէն հետ է ելլա-
կացնել, որ կովկասեան պօլիտէսիսի-
կոմիտէի բազմաթիւ գեր ունի կատարելու-
թէն էր գոյութեան սկզբում գուցէ իր
գործունէութիւնը միայն մի քանի ճիւղե-
րով պէտք է սահմանափակել։ Պօլիտէսիսիկոմի-
տէին այն առաւելութիւնն ունեն, որ իրանց
պրօգրամները միշտ կարող են ընդլայնել և
յարմարելով ժամանակի պահանջներին,
որոնք բաժիններ հիմնել։ Այսպէս, օրինակ,
եւրօպական և յատկապէս Գերմանիայի պօ-
լիտէսիսիկոմները նոյն պրօգրամը չունեն ա-
մեն տեղ։ Նրանք յարմարում են տեղական և
ժամանակի պահանջներին։ Մի օր և ինչ
բաժին, որ յիշեալ գոյութեան մէջում ծաղ-
կած գոյութեան մէջ է և ուսանողների ա-
մենամեծ քանակութիւն է գրաւում, նոյն
անուն կողմ մի այլ գոյութեան գոյութիւն
չունի։

Միւս կողմից, շատ անգամ մի գոյութիւն,
որ հիմնով է որոշ նախագծով, ժամանա-
կով օգտակար է համարում զարգեալ մի
օր և է նոր բաժին հիմնելու կամ գոնէ
մի նոր առարկայով ծրագրելու իր պրօ-
գրամը։ Եթէ գիւղատնտեսական մասը
գոյութիւն չունի, գերմանական և ոչ մի
պօլիտէսիկոմի մէջ, պատճառն այն է, որ
այդ մասնադիտութեան համար, ինչպէս և
Բուսաստանում, գոյութիւն ունեն յատուկ
ուսումնարաններ։ Բայց թէ և յատուկ ան-
տառագահական և հանքարանական գոյ-
րոցներ էլ կան, այդ երկու գործնական
ճիւղերը կազմում են նաև այս կամ այն պօ-
լիտէսիկոմի բաժիններ։ Այսպէս օրինակ-
ները բաւական համարելով, անցնեն հարցի
գործնական կողմին։

Աչքի առաջ ունենալով կովկասի ներկայ
պայմանները, մենք այն կարծիքին ենք, որ
ցանկալի կը լինէին առ այժմ հետեւեալ
բաժինները։

1. Գիւղատնտեսական.
2. Հանքարանական.
3. Գիւղական.
4. Հանքարանական և գիւղական ճանա-
պարհներին ինքնակրթական բաժինը,
(սրա մէջ պէտք է մտնեն և ջրանցքներ,
կամուրջներ և քաղաքների փողոցների կա-
ռուցման վերաբերվող առարկաները)։
5. Էլէկտրօտէխնիկական և մե-
քենայագործական.
6. Ընդհանուր (պատրաստական) գի-
տութիւնները բաժին, որի մէջ կը
մտնեն մաթեմատիկական գիտութիւններ,
քաղաքական տնտեսութիւն, որքան նա կապ
ունի գործարարական կենսաբան հետ, և այլն։

Մեր վերև բերած կարծիքներով և առա-
ջարկութիւններով մենք նպատակ չունենք
վերջնական վճիռ յայտնել, բայց պատրաստ
ենք, եթէ առիթ լինի և մանաւանդ
եթէ ինքն հարցը հասարակութեան հե-
տաքրքրութիւնը գրաւի, մեր առաջար-
կութիւնները պատճառաբանել և ապացոյց-
ներով հաստատել։

Պրօֆեսոր Ա. Արծրունի

ՆԵՐՔԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՆ

ԱՄԱՐԱՅԻՆ ՀԱՆԱՊԱՐՀՈՒՄԻՒՄԻՆԻՆ

Իւրեքանչիւր ամառ մեծ թուով ինտելիգենտ
մարդիկ ազատ են լինում իրանց սովորական
պարապմունքներից, օրինակ ուսուցիչները, ու-
սանողները և արձակուրդ վերցրած անձինքը։
Գրանց համար ամառը մի այնպիսի ժամանակ է,
երբ նրանք հանգստանում են իրանց ձմեռվայ
ծանր զբաղմունքներից յետոյ։

Հանգստութիւնը շատ կարեւոր և անհրաժեշտ
մի բան է և պէտք է միայն ցուել, որ նա առ-
այժմ սահմանափակ չը լինի և վերաբերում է
շատ մտաւոր աշխատողներին գործի են նրանից
ու լարված գոյութեան մէջ, երկար տարիներ
անընդհատ շարունակում են աշխատել, առանց
հանգստանալու։

Հանգստութիւնը անհրաժեշտ է, որպէս զի
աշխատաւորը նորոգի իր ոյժերը և կարողանայ
եւանդով շարունակել իր գործը։ Սակայն հան-
գստութիւնը բարձր չէ նշանակում միայն անգոր-
ծութիւն, ամեն տեսակ աշխատանքից ազատ լի-
նելու հանգստութիւնը յաճախ ձեռք է բերվում,
երբ փոփոխութիւն է մտնում աշխատութեան
տեսակի մէջ, երբ միօրինակ, միակողմանի աշ-
խատանքից լարված ջղերին տրվում է ուրիշ
ուղղութիւն, երբ պարտաւորեցուցիչ գործը փո-
խարինվում է կամաւոր աշխատանքով։

Այդ տեսակ հանգստութեան ձեռքից մէկն է և գիտ-
նական նպատակով ամառային ճանապարհորդու-
թիւնը, որը չը նայելով իր անխուսափելի անյար-
մարութիւններին, վերջի վերջոյ շատ աղօղ կեր-
պով հանգստացնում է լարված ջղերը, թարմաց-
նում է մարդուն և պատրաստում է նրան նոր աշ-
խատանքի համար։

Ամառային ճանապարհորդութիւնը մեր երկ-
րի հետ ծանօթանալու, նրա բնութիւնը և բնա-
կիւնների կենսաբան երեւոյթները ուսումնասիրելու
միջոցներից մէկն է։ Ի հարկէ, այդ ծանո-
թութիւնը, այդ ուսումնասիրութիւնը չէ կարող
միանգամայն մեծ լինել, բայց և այն, ինչ նա տա-
լիս է, կունենայ իր էական նշանակութիւնը, մի
էլ իրանց ամբողջովին ընթացած մարմնով կար-
ծին ցցված լինեն որպէս բողբոջաւորներ։

Եւ յաճախ եւ պոքոյտ անում անտառում Այսօր
նա նման էր կուռ դաշտի, ուր խուռն քանակու-
թեամբ թափված են լինում մարմինները, բերանը-
սիկայր տարածված, դիակ դիակի մօտ։ Տապալ-
ված ճղատարած գերանների խտութիւնից խցված
են ճանապարհները արեւելեան երկու ծառաղիւն-
րի վրա գլխաւորապէս Նոյն է, որ անկման մի-
ջոցին նրանք, բարձրահասակ բարդները, պա-
տանել են ծիրանների և ոստակոտոր ջարդիկ են
գայում թէ նոյն իսկ այդ անձանց և թէ ուրիշ-
ներին, և հետազոտութեան ու ուսումնասիրու-
թեան համար նոր ասպարէզներ կը բացվեն։

Թէ մեր հասարակական գործողները չը ջանում,
թէ բարձրագոյն գոյութեան ուսումնողութեան մէջ
յաճախ յարուցվել է երկրի ուսումնասիրութեան
ինչպիսի, բայց մնացել է մինչև այժմ առանց
գործնական ընթացք ստանալու։

ՍՈՎԵՏԱԼՆԵՐԻ ՕԳՏԻՆ

Ստացանք թիւրքաց Հայաստանի, Երևանի ու
կարսի նահանգների սովետների օգտին։

1) Սև քաղաքից, 130 ռուբլի, որ հանգա-
նակել են Բաղդադ Երբեք, Տ. Լիսինեան, Նու-
բար Մ.—Նուբարեան, Արտաշէս Ֆիդանեան,
Մարտիրոս Տէր-Ստեփանեան, Միքայէլ Տէր-Խա-
րայեան, Արաք Նաջարեան և Վահան Տէր-
Պողոսեան, Սև քաղաքի և Բաղդադի երկուս-
տայինների մէջ։

2) Թեմի Եր-Խան-Շուրայից, որ. Հեղինէ
Յովակիմեանի միջոցով 10 ռուբլի, որ ուղարկել
է Նովո-Ալեքսանդրիայից Ռուբին Բաղդադեան։

3) Ռաշտից, Բ. Ստեփանեանի միջոցով 84
ր. 20 կոպէկ, որ հանգանակված է Ռաշտի հայե-
րի մէջ։ Ընդամենը հանգանակված է եղել 184
րուբլի 20 կոպէկ։ 100 ռուբլի մի քանի ժամանակ
առաջ ուղարկված էր միջ և յայտարարված է
«Մշակ» մէջ։ Իսկ մնացած 84 ր. 20 կ. ստա-
ցանք այժմ։ (Նուբարեանների անունները չենք
կարող տպագրել)։

4) Պետալից Գ. Ս. Ամբրազեանից 5
րուբլի։

Ուրեմն նախկին 841 ռուբլի 53 կոպէկի հետ,
այժմ ունենք ընդամենը 1070 ռուբլի 73 կոպէկ։

Այսօր, օգոստոսի 2-ին, ուղարկեցինք։

1) Կարս, Բարեգործական ընկերութեան ձեռ-
նին, գաղթականներին հայրենիք վերադարձնելու
համար 100 ռուբլի։

2) Կաղդուշ և Կարս, Բարեգործական ընկերու-
թեան ձեռին, գաղթականներին հայրենիք վերա-
դարձնելու համար, 100 ռուբլի։

Մեղ մօտ մնում է 870 ր. 73 կ.։
Ուրեմն մինչև այժմ ստացել ենք 8336 ր. 55 կ.։
Ուղարկել ենք 7466 ռուբլի։

ՆԱՄԱԿ ԷԶՄԱՍՏԻՑ

Յուլիի 21-ին

Այսօր առիթ ունեցայ Ներսիսի անտառում
անցնելու։ Գտնում էի ճանապարհների վրա աշ-
խատող ճարտարապետների գործը տեսնելու, ո-

րոնք յուլիի 14-ից զբաղված են որոշելու հա-
մար այն գիծը, որով պէտք է անցնի կառուցվե-
լիք երկաթուղին։

Ամառային արեւելի այրող ճառագայթները
բոլորովին խանձել էին անտառի խոտը, որի
վրայից վերացած է և օր աւուր վրա աւելի և ա-
ւելի վերանում է բարդները, թիղիները, ծի-
րանները և թիղիների ստուերը, որովհետեւ
օր աւուր կոտորվելով նուազում, անօրանում են
ծառերը և թողնում են գետնին մերկ և ան-
պաշտպան։

Լինել, որի առաջին և գլխաւոր նշանակութիւ-
նը անտառին ջուր տալն է, ներկայումս զովա-
նում է իր ամբարած ջրերի մէջ Վաղարշապա-
տի մասը ու խոշորին, որոնք նրա ալիքների մէջ
թարմացնում են իրանց խարչված անդամները։
Իսկ անտառը, որի օգտակարութիւնը բազմապա-
տիկ է՝ որպէս զբօսավայր, որպէս հովաստան,
որպէս խոտահար, որպէս արտառեղ, որպէս
չինութեան գերաններ տուող, որպէս վառելա-
փայտ մատակարարող, անտառը պապակում է
ջրի։ Այդ կենսատու հիւթի անբաւարար, անկա-
նօս մատակարարվելով կամ երբեմն իսկի չը
մատակարարվելով, խոտը խռոված է, իսկ ծա-
ռերը իրանց գոսացած գազաթիւնով, շատ տեղ
էլ իրանց ամբողջովին ընթացած մարմնով կար-
ծին ցցված լինեն որպէս բողբոջաւորներ։

Եւ յաճախ եւ պոքոյտ անում անտառում Այսօր
նա նման էր կուռ դաշտի, ուր խուռն քանակու-
թեամբ թափված են լինում մարմինները, բերանը-
սիկայր տարածված, դիակ դիակի մօտ։ Տապալ-
ված ճղատարած գերանների խտութիւնից խցված
են ճանապարհները արեւելեան երկու ծառաղիւն-
րի վրա գլխաւորապէս Նոյն է, որ անկման մի-
ջոցին նրանք, բարձրահասակ բարդները, պա-
տանել են ծիրանների և ոստակոտոր ջարդիկ են
գայում թէ նոյն իսկ այդ անձանց և թէ ուրիշ-
ներին, և հետազոտութեան ու ուսումնասիրու-
թեան համար նոր ասպարէզներ կը բացվեն։

Թէ մեր հասարակական գործողները չը ջանում,
թէ բարձրագոյն գոյութեան ուսումնողութեան մէջ
յաճախ յարուցվել է երկրի ուսումնասիրութեան
ինչպիսի, բայց մնացել է մինչև այժմ առանց
գործնական ընթացք ստանալու։

Անցեալ տարվայ գարնանն ևս, տեղապահու-
թեան օրով, եւ ակնառանկա եղայ բարդների մի
կոտորած, որոնք հարկաւորվեցին միաբանների
համար կառուցված մեծ շէնքին։ Բայց նոյն գար-
նանը եւ դարձեալ ակնառանկա եղայ նորերի
տաանակ հաղարկելով անկմանը։ Անտառի հա-
րաւային և արեւելեան եղրները, Գայիանի վան-
քի հարաւային պարսպի դիմացը նրա ամբողջ
երկայնութեամբ մի գօտի և լճի արեւելեան թեւ-
քից դէն տարածված տափը ծածկվեցին այն
անկմանով։ Բայց ինչ եղաւ այդ նորատունկերի
վանքի այժմ ու ոչնչաց, անտառում ճարակվելով,
կրծոտեցին նրանց գլուխները, ազատ մնացին
միայն լճի հարեանութեան մէջ անկմանները, ո-
րոնց չը հասաւ ոչնչարի ոտը։ Իսկ այս տարի,
անշուր մնալով, հարաւային եղրը և Գայիանի
մօտի գօտին չորանալով չորացան դեռ շատ վաղ,
իսկ արեւելեան եղրը, որ սկզբում ջրի երես
տեսնելով բաւական լաւ բողբոջեց, այժմ կենդա-
նութիւնից ձեռք վերցրածի պէս է ցամաքութեան
երեսից։ Յուսատու վիճակի մէջ է լճի մօտի
կոտորը։

Ջրի պակասութիւն չը կար այս տարի, մա-
նաւանդ որ լինել էլ ինչ մինչև պարսպները, ու-
րեմն ինչի էր չորանում մատաղատունկը։ Եթէ
այդ հարցը կարողանայ հետաքրքրել կարեւոր մէ-
կին, այն ժամանակ կարելի կը լինի պատասխան
ստանալ վանքի կառավարութիւնից։ Միայն ա-
ռաջուց կարելի է ասել, որ այդ պատասխանը
ճշմարիտը չէ լինի։ Պարզն ասած, նախանձն ու
ատելութիւնը, որոնք մահկանացուների յարկի
տակ ամեն տեղ բնակութիւն ունեն, այս վան-
քի մէջ վայրենական աճելութեան են հասած։
Նախագիծ է, ձեռնարկել է մի գեղեցիկ, օգտա-
կար բան Ա. Բ.՝ որ յաջողում է նրան և
մանաւանդ նրա բարեկամներից էլ չէ, թշնամու-
աչեցով ու վերաբերութեամբ է նայում նրա գոր-

ծին Հ. Բ., այս ձեռնառնակը նրանն է. դէ թող
երթայ չորանայ ու վերանայ։

Փոքր ինչ դպաստութիւն աւելի հեռաւորու-
թեամբ առաւել ձեռք կը տար մեր հայր-սուր-
ներին։ Մենք գիտենք, որ ոչնչանալ իրանց ձեռքի
տակ լինելով, կաթնիցը պէտք է ուտեն և բեր-
դիցը պէտք է հազնեն, նոյն իսկ անհաշիւ ու
անչափ գործածութեամբ մինչև լաւագոյն ժամա-
նակը գայ և օրինաւոր կարգիւր ստեղծէ. բայց
միթէ փոքր ի շատէ պահպանել ու աճեցնելն էլ
խոհմութեան գործ չը պիտի համարվի իրանց
աչքում։ Չէ որ առուի ջրի ցամաքելովը նրա-
նում բնակողների աչքերը դուրս են գալիս. դա
արդէն մեր պապերից ձեռք բերած ինկամութե-
ան է։

Ա. Մ. Եղեկեանց

ՆԵՐՔԻՆ ԼՈՒՐԻՆ

Մեղ հաղորդում են, որ Ներսիսեան դպրոցի
հին հոգաբարձութիւնը այս օրերս նիստ պէտք
է կազմի նոր տեսուչ ընտրելու համար։ Այնպէս
տարօրինակ է այդ լուրը, որ նոյն իսկ անհաւա-
տարի է թվում։ Տարաբաղաբար, դա ճշմարտու-
թիւն է, և մենք հաստատապէս գիտենք, որ հին
հոգաբարձութիւնը պէտք է ձեռնարկէ տեսուչի
ընտրութեան գործին։ Հին հոգաբարձութեան այդ
քայլը չէ կարելի արդարացնել և ոչ մի հանգա-
մանով, ոչ մի պատճառաբանութեամբ։ Եթէ այդ
մարդիկ փոքր ինչ արդարադատ լինէին, փոքր
ինչ տալիս ունենային, նրանք անմիջապէս պէտք
է յայտնէին, որ յոգիկան, հեռաւորութիւնը և
պատասխարութիւնը իրանց թոյլ չէ տալիս
նոր տեսուչ ընտրել այն ժամանակ, երբ նոր հո-
գաբարձութիւնը վաղուց ընտրված է, հաստատու-
թեան թիղիներ վաղուց ուղարկված են Ելջիւղին
և այսօր թէ վաղը նոր հոգաբարձութիւնը պաշ-
տօնի մէջ պէտք է մտնի։ Միթէ ճշմարիտ դպրո-
ցի շահերը չեն պահանջում, որ նոր հոգաբար-
ձութիւնը ընտրի նոր տեսուչ, որպէս զի նը-
րանց մէջ փոխարեւոր ճանաչելութիւն լինի։
Անկախված դպրոցի շահը այդպէս է պահան-
ջում, և մենք զորամնում ենք, որ այն մար-
դիկ, որոնք տաս, տասնինգ տարի հոգա-
բարձու էին, և հաւատացնում հին, թէ ի-
րանք անկեղծ կերպով սիրում են Ներսիսեան
դպրոցը, այնքան քաջութիւն չունեն, որ դպրոցի
շահերը աւելի բարձր դասեն, քան իրանց մանր-
մունք կրքերը։

Մեղ հաղորդում են, որ թիւրքաց Հայաստանի
Ստաւոն կոչված գաւառը վերին աստիճանի նեղ
վիճակի մէջ է սովի կողմից։ Մի քանի ամիս է
արդէն սովը անտանելի դրութեան մէջ է դրել
այդ լեռնոտ գաւառի քաջարի բնակիչներին։

Թիֆլիսում գտնվող Բողբոջեանի ծխախոտի գոր-
ծարանի ծառայողները մեղ ղեկնցին հետեւեալ
գանգատով։—Ամբողջ 13 տարի է արդէն, գոր-
ծարանատէր Բողբոջեան բոլոր բանւորները ու-
ճիկելով մի յայտնի տոկոս վերցնում է և պահում
իր մօտ։ Այդ գումարից կազմվել է մի խնայողա-
կան դրամարկը, որից բանւորները կամ նրանց
ընտանիքները իրաւունք պէտք է ունենային օգտ-
վելու, հիւանդութեան, կամ մահվան դէպքերում։
13 տարվայ ընթացքում կազմվել է մի ահագին
գումար, սակայն և ոչ մի անգամ բանւորները
դրանից օգուտ չեն քաղել։ Շատ անգամ բանւոր-
ները դիմել են գործարանատիրոջ և ուղեցել են
օգտվել այդ փողից։—Բայց միշտ մերժում են
ստացել։ Գործարանատէրը նոյն իսկ հաշիւ չէ
տալիս, թէ որտեղ է այդ գումարը և ինչքան
գումար է գոյացել այդքան տարիների ընթաց-
քում։ Եւ ահա գործարանի ծառայողները, ինչպէս
հաղորդում են «Кавказ» և «Тифлисский» Лис-
ТОК» լրագիրները, Թիֆլիսի ոստիկանապետի
միջոցով դիմել են Թիֆլիսի նահանգապետին,
ինչպիսի պաշտպանել իրանց շահերը և իրա-
ւունքները։ Պ. Նահանգապետը պահանջել է գոր-
ծարանի հաշիւմատանները հարցը ճշգրտութեամբ
պարզելու համար։

Յուլիի 29-ին Թիֆլիս ժամանեց Ֆրանսի-
սների միմիստի օգնական Ա. Իվաչենկով։ Թիֆ-
լիսում միմիստի օգնականը պէտք է քննել
հետաքրքիր, պետական բանկը և մի քանի այլ
հիմնարկութիւններ։ Ապա իվաչենկով պէտք է
գնաւ Բաքու, Բաթում, Նովորոսիսկ և Կովկասի

Типографія Канцел. Главннач. Гражданск. частью на Кавказѣ, Лорисъ-Меликовская ул., д. кав.